

razmer«. Bil je prepričan, tako piše, da je to njegovo največje delo, zgrajeno »od kamna«. Pisatelj tudi piše, da prevladuje v prvih dveh delih satira, v tretjem pa se prične tragika.

Naloga: Poiščite začetek tragike v tretjem dejanju in ga izrazite z dvema stavkoma.

VIII. Uvrstitev drame

Hlapci spadajo med dela, v katerih Cankar obračunava s političnimi nasprotniki. S tega vidika lahko v Cankarjevi dramatikii govorimo o trilogiji Za narodov blagor, Kralj na Betajnovi in Hlapci. Cankarjevi politični nasprotniki so njegova dela besno napadali. Da je oblast hudo nasprotovala Cankarjevim dramam, zasnovnim na političnih spopadih junakov iz sodobnosti, priča med drugim tudi podatek, da je cenzura označila kar 62 mest v Hlapcih.

V Hlapcih je več stavkov, ki so postali že pravi izreki. Simbolizem pa je v drami najlepše izražen s kovačem Kalandrom.

Naloga: 1. Poiščite v danem odlomku najmanj en primer, za katerega mislite, da je bil cenzuri kamen spotike.

2. Poiščite vsaj en izrek iz Hlapcev.

3. Poiščite v slovenski književnosti primer, ko kovač predstavlja napredne sile.

Pri pisanju tega članka sem se opiral predvsem na podobne obravnave besedil v hrvatskih berilih za gimnazije, v katerih je vsako besedilo opremljeno z bogatim metodičnim instrumentarijem. Pobudo pa sem dobil tudi v novi reviji za metodična vprašanja pouka materinščine — Suvremena metodika — ki je pred kratkim pričela izhajati v Zagrebu.

Viri: Ivan Cankar, Štiri drame, Kondor 72

Tretje berilo za gimnazije

Čitanka s pregledom književnosti za IV razred (Rosandić, Šicel)

Suvremena metodika 1976/1.

Jože Lipnik
Pedagoška akademija v Mariboru

MENTORSTVO PRI ŠOLSLEM GLASILU

Danes ima že skoraj vsaka količkaj razvita šola tudi svoje šolsko glasilo. Prva leta po osvoboditvi so bili v navadi skromni stenski časopisi (stenčasi), sedaj pa se šole ponašajo že s ciklostiranimi ali tiskanimi listi. Navadno je slavist ali eden od slavistov, če jih je na šoli več, duša tega glasila, čeprav ima uradno manj pomemben naslov, npr. mentor, lektor. Če hoče, da šolsko glasilo nemoteno izhaja, svojih dolžnosti ne sme pojmovati preveč ozko, npr. jih omejevati samo na pravopisno in jezikovno popravljanje besedil, vse drugo pa prepuščati prizadevnosti učencev samih. Njegove dolžnosti so mnogo obsežnejše. Ustvariti mora celoten aparat, ki sestavlja, razmnožuje in razprodaja glasilo. Kjerkoli se zatakne, mora poskrbeti, da delo steče naprej. Začetna navdušenost mladih ljudi rada hitro uplahne in je zato potrebno vzpodbujanje in čut odgovornosti odraslega človeka, da izhajanje ne zastane.

Pri šolskem listu je toliko dela, da mentor ne more prevzeti vsega, ampak si mora zagotoviti pomoč. Dogovoriti se je treba, kako so pripravljene pri izdajanju šolskega glasila pomagati posamezni člani šolskega kolektiva, zlasti razredni učitelji, slavisti, učitelji likovnega pouka, učitelj tehničnega pouka, administratorka idr.

Še bolj kot med učitelji si je treba zagotoviti sodelavce med učenci. V začetku šolskega leta skličemo širši sestanek predstavnikov vseh oddelkov in organizacij na šoli, da se pogovorimo, kakšno tematiko bo šolski list obravnaval, katere rubrike bo vseboval, kako bo opremljen. Zlasti se je potrebno dogovoriti o pogostnosti izhajanja. Na manjših šolah in pri slabših delovnih pogojih zadostuje ena ali dve številki. Zelo solidno je, če izide po ena številka na vsako četrletje (kvartalnik). To dobro ustreza ritmu šolskega dela, tako list lahko odraža utrip življenja na šoli in ni samo poročilo o opravljenem delu

kot šolska izvestja ali nekakšen zbornik, v kakršne se radi sprevržejo jubilejni šolski listi. Izdajanje mesečnika pa je za šolo že kar prehuda ambicija in jo je težko uresničiti. Na osnovi sklepov tega sestanka sestavimo načrt za izdajanje šolskega lista, ki je sestavni del celotnega delovnega načrta šole.

Na tem sestanku tudi izvolimo ali dopolnimo uredniški odbor. Ta ne sme biti prevelik, da se lahko dovolj redno sestaja. Sestavljajo ga npr. glavni urednik, odgovorni urednik, urednik literarnih prispevkov, urednik nižješolskih prispevkov, urednik informativnih sestavkov, urednik zabavnega dela, tehnični urednik, tajnik. Nekateri mentorji imajo uredniški odbor samo po imenu, medtem ko skoraj vse delo opravljajo sami. Morda si s tem celo prihranijo nekaj časa, vendar delajo škodo, ker se tako trga vez med glasilom in učenci. Včasih samo droben šolarski nasvet ali kritična pripomba bistveno pripomore k izboljšanju lista. Z vsakim novim šolskim letom je dobro zamenjati več kot polovico uredniškega odbora, da novi uredniki lahko uveljavijo nove zamisli in da z odhajanjem učencev s šole ne bi bila ogrožena stalnost izhajanja.

Ne zadostuje pa samo, da šola ima svoje glasilo, treba se je tudi truditi za njegovo kakovost. Ocenjevalci šolskih glasil izražajo tako ostre očitke, da se že lahko vprašamo, če se jih sploh splača izdajati. Mnogokrat vsebujejo listi samo obrabljene modrosti, bodisi samo spise v počastitev določenega praznika ali samo spise o jeseni, zimi, pomladi. Otroci so siljeni gledati na svet z učiteljskimi očali in pisati po starih vzorcih. Borislav Kosier zahteva zlasti idejno in vsebinsko prelomnico v šolskih listih. Sprašuje se: *»Do kdaj bomo prepričevali tega našega sodobnega otroka, da živi v najboljšem od vseh možnih svetov?«* Lojzeta Kovačiča pa moti zlasti zlikana forma in šolski duh prispevkov ter si želi otroške prisotnosti in neposrednosti. Pravi: *»... kaj storiti, da ne bi otroka še kar naprej pošiljali na kamnito strmino literarnega mojstrstva in demonstriranja 'zrelosti', ki je še daleč izpred njegove mentalne zrelosti...«*

Šolsko glasilo naj bo zrcalo življenja na šoli. Učenci so najbolj navajeni pisati doživljajske spise, treba pa jih je usposabljati tudi za pisanje informativnih in poljudnoznanstvenih sestavkov ter zabavnih prispevkov. Vse tekme, delovne akcije, prireditve na šoli zaslužijo prikaz v šolskem glasilu. Med kulturnimi in znanstvenimi zanimivostmi so primerne za objavo zlasti take, ki so aktualne in ki dopolnjujejo redni šolski pouk. Pravico do svojega kottička v listu imajo seveda tudi šaljivci in enigmatiki. Upoštevati je treba tako naivne in precej z učiteljevo pomočjo napisane prispevke učencev iz nižjih razredov kot duhovitejše in tehtnejše prispevke učencev iz višjih razredov. Duhovitost in izvirnost otroških spisov je odvisna tudi od kratkosti. Tako se v zadnjem času uveljavljajo v šolskih listih aforizmi in ankete, npr. *Kaj je mir, Ko bi bil(a) jaz mama, Kaj me najbolj jezi.*

Poleg učencev berejo šolski list tudi učitelji, starši in drugi prijatelji šole; tako je v njem mnogo možnosti za posredovanje med svetom otrok in svetom odraslih. Razpravljati velja o medčloveških odnosih, krivicah, nespornostih, izogibati pa se je osebnim obračunom. Učenci so pri tem zelo direktni, nepreračunljivi, morda tudi enostranski, da si lahko nakopljejo sovražnike. Mislim, da ni prehudo poseganje v naravo otrok, če jih včasih nagovorimo k umiku ostrejših izjav ali če jih navajamo na razne literarne zvijske, npr. na dajanje izmišljenih imen, podpisovanje s psevdonimom, spreminjanje človeške zgodbe v basen. Pogledi odraslih na družbene, kulturne, športne vrednote pa se lahko uveljavijo v intervjujih ali v člankih, ki jih napišejo odrasli. Seveda morajo odrasli pisati v šolski list primerno preprosto in zanimivo, ne pa vsiljevati prispevkov, ki jih drugod niso hoteli objaviti.

Kako zbiramo gradivo za šolski list? Učenci navadno ne pišejo sami od sebe, ampak rabijo spodbudo. Literarne prispevke velikokrat izberemo med najbolj zanimivimi domačimi in šolskimi nalogami, vendar mora biti pri izboranju iz tega gradiva posebno strog kriterij, da šolski list ne bi postal enoličen in vsebinsko prazen. Visoka šolska ocena naloge še ni razlog za objavo v šolskem glasilu, marsikdaj se splača popraviti in objaviti tudi izviren spis manj pismenega učenca. Izvrstno je, če ima list oporo v novinarskem krožku in se v okviru tega krožka dogovarjamo za zbiranje novic iz življenja šole, pisanje reportaž, opravljanje anket in intervjujev. Navadno je na šoli poseben nabinarnik z imenom šolskega glasila in vanj lahko vsak učenec vrže svoj prispevek. Dobro je, da nekaj tednov pred izidom nove številke učence z okrožnico povabimo k pisanju

prispevkov, v njej navedemo tudi čim več idej za pisanje in rok za zbiranje gradiva. Včasih razpišemo tudi nagradni spis. Nagrada ne more biti kaj posebnega; navadno je knjiga. Precej je odvisno od vzpodbujanja razrednih učiteljev, slavistov in uredniškega odbora, kakšno gradivo in koliko se ga nabere.

Vsi prispevki seveda niso primerni za objavo. Nekateri so preveč površno sestavljeni, drugi nedomiselni, tretji dolgovezni. Tudi preveč med seboj podobnih spisov ne more biti objavljenih, da list ne postane dolgočasen. Pri otrocih ni redek pojav literarna tatvina (plagiat), posebno pri pesmih. Na to je treba paziti in izločiti tudi vse sumljivo gradivo. Izbor in ureditev gradiva za objavo opravi ob posvetovanju z mentorjem uredniški odbor. Razmerje med zbranim in objavljenim gradivom je včasih kar precejšnje, tudi 10 : 1. Učenec, ki je na hitro napisal svoj prispevek, ni preveč užaljen, če njegov spis ni objavljen; pač pa je učenec, ki je posvetil mnogo časa pisanju, lahko prizadet. Primerno je, da v uredniškem koticu napišemo pojasnilo, po kakšnih kriterijih so bili izbrani spisi za objavo in zakaj so bili drugi odklonjeni. Tako opravlja šolski list tudi literarnovzgojno nalogo.

Otroški spis pravopisno in jezikovno ni popoln, vendar navadno takšnega ne objavljamo. Bili so že posamezni poskusi npr. v hrvatskem listu *Đački napredak*, da so objavljali spise s pravopisnimi napakami in jih popravljali v opombah pod besedilom (t. i. fusnotah), vendar so bili čez čas opuščeni. Bolj nejasno je, koliko naj se posega v jezik učencev, kako naj se ravna s t. i. kojevstvom, s šolarskim žargonom ipd.: »*Ko smo prišli v razred, smo prepisovali naloge. Ko smo prepisali naloge, smo se lovili. Ko je zazvonilo, smo šli na svoja mesta.*« »*Men se čuden zdi, da se ta star tolk sekirajo, če plonkamo.*«

Šolska glasila večinoma objavljajo prispevke v knjižnem, šolsko zglednem jeziku, le kakšna manjša jezikovna okornost zaradi nepazljivosti ostane v besedilu; pač pa humoristični listi dosegajo komične učinke s šolarskim jezikom, npr. v spisih pod naslovom *Mihec piše*. Morda bi se tudi šolski listi lahko bolj sprostili v pogledu knjižne norme, vsaj v nekaterih sestavkih, in se s tem bolj približali svojim mladim bralcem.

Korekture šolskega lista opravljajo člani uredništva ali posebni korektorji, ki jih izbiramo med najbolj pisanimi učenci na šoli; končno korekturo pa mora seveda opraviti slavist. Vse gradivo, ki je pripravljeno za objavo, je najbolje natipkati, da ni preveč zamude in napak pri pretipkavanju na matice ali pri tiskanju. Tudi matrice in prve tiskane odtise je treba ponovno pregledati.

Literatura za otroke se vedno odlikuje po dobrem tisku in bogatih ilustracijah. Šolski listi tega ne premorejo, vendar se tudi po tej strani stalno izboljšujejo. Navadno imajo format pisarniške pole (30 × 21 cm) in kakšnih 20 ali 30 strani besedil. Na manjših šolah so razmnoženi kar s ciklografom v kakih 60 izvodih, na večjih šolah pa so ciklostirani približno v 500 izvodih, pojavljajo pa se že tudi elegantnejši tiskani šolski listi. Večina prispevkov je natisnjenih z navadnimi črkami pisalnega stroja, učence prvega razreda pa lahko pritegnemo k branju s posebnimi črkami, npr. s samimi velikimi ali s pisanimi črkami. Nekateri šolski listi imajo izrisano naslovnico, drugi pa trdnejši in lepši ovojni list. Pogosto neizkušeni mentorji in učenci pozabijo na impresum, tj. koticček, v katerem so podatki o izdajatelju, uredništvu, kraju in času objave, vendar to ni prav. Največkrat imajo šolski listi likovne priloge, zlasti lesoreze in linoreze. V posameznih glasilih so spisi tudi ilustrirani. Ilustriranje in razmnoževanje poteka navadno pod vodstvom učitelja likovne vzgoje in učitelja tehničnega pouka. Če šola nima primernih priprav za razmnoževanje ali tiskanje, poiščemo ljudi zunaj šole, ki so pripravljene to opraviti.

Vezava je sorazmerno lahko delo in jo opravijo lahko učenci sami. Treba je zbrati kakih petnajst učencev in jih primerno razporediti. Eni zlagajo liste, drugi to delo preverjajo, tretji jih spenjajo ali lepijo. Tudi razprodajo list učenci samostojno. Pred tem je treba izračunati ceno za stroške papirja in razmnoževanje, in jo tako zaokrožiti, da ni preveč težav z vračanjem drobiža. Mladi kolporterji prodajajo šolski list učencem in učiteljem na šoli, del naklade pa lahko prodajo v šolskem okolišu in na kakšni sosednji šoli. Nekaj izvodov je treba shraniti v šolski knjižnici in odposlati Narodni in univerzitetni knjižnici in drugim ustanovam, ki se zanimajo za šolske liste.

Tako smo v grobem pregledali opravila, ki jih mora organizirati slavist, kadar prevzame mentorstvo pri šolskem glasilu. Seveda si učitelji na vsaki šoli nekoliko drugače razporedijo delo in zasnujejo drugačen koncept šolskega glasila. V začetku je več dela na mentorjevih ramah, kasneje, ko je uredniški odbor že bolj izkušen, pa manj. Enostavno in mehanično pa to delo ni nikoli, ker si je treba prizadevati, da je vsaka nova številka drugačna in boljša od prejšnjih. Na srečo se to da doseči, ker dajejo poleg mentorjeve domiselnosti tudi novi dogodki na šoli in nove generacije učencev šolskemu listu vedno novo podobo.

Dodatek:

Naslednje spise ocenite glede na primernost za objavo v šolskem glasilu in nato primerjajte rešitve s svojo odločitvijo.

1. Vila
Vila je zelo velika.
Vile se nebo dotika.
K vili vodijo stopnice.
Vilo obdajajo gredice.
V vili je parketni pod.
Z vilo v mislih gremo na sprehod.
Janez

2. Moja mama

Moja mama je dobra. Imam jo zelo rada. Mama bi zame žrtvovala vse. Kadar sem bolna, prebedi vso noč ob moji postelji.

Mojca

3. Moj brat

Ko sem bil še manjši, je brat z menoj vedno zbiral šale. Tako mi je nekoč s smirkovim papirjem pobrnil zobe. Toda samo malo, ker več nisem pustil. Pravil mi je, da bom lahko grizel želje. Jaz pa nisem hotel poskusiti željev, ker sem se bal, da si ne bi zlomil zob.

Igor

Rešitev:

1. Pesem je posrečena upesnitev sklanjatve, žal pa je samo posnetek Grafenauerjeve pesmi Sklanjatev. Zaradi premajhne izvirnosti ni primerna za objavo.

2. Spis je šablonski, frazast. Ni primeren za objavo niti v številki, ki je posvečena dnevu žena.

3. Spis je izviren, zabaven, primeren za objavo.

Literatura:

Lojze Kovačič, O literarnem ustvarjanju otrok, Prosvetni delavec, 26. 10., 23. 11. 1973.

Dr. Stjepko Težak, Literarne, novinarske, recitatorske i srodne družine, Zagreb 1971.

Nedeljko Trnavec, Dečki listovi u osnovnoj školi, Titovo Užice 1973.

Franc Žagar
Pedagoška akademija v Ljubljani

Ocene in poročila

Razsežnosti Cankarjeve satire

Agonija veljakov v Cankarjevi satirični prozi. Izbral, uredil in spremno razpravo napisal Franc Zdravčev. Založba Obzorja, Maribor 1976. 331 str. (Delo je izšlo v počastitev stoletnice Cankarjevega rojstva.)

Zdravčev izbor iz Cankarjeve satirične proze z naslovom Agonija veljakov si je zadal zelo zanimivo in za stoletnico Cankarjevega rojstva zelo učinkovito načelo: izoblikovati podobo ene najbistvenejših potez Cankarjevega ustvarjanja, s humornimi in predvsem grotesknimi prvini bogato satiro, s katero je Cankar svoji družbeni kritiki dal dimenzije zunaj časovnih meja.

Izbor ni iskal le satiričnih elementov, temveč je težil tudi po motivni enotnosti besedil, ki jo je našel v procesu razkrajanja, razpadanja obstoječega družbenega sistema in človeka v njem, kot ga je Cankar videl v svojem času in ga v esejističnih in predvsem v umetniških upodobitvah izoblikoval v slikovito podobo moralno načete veljave in moči.

Tako se v štirih poglavjih razvrsti podoba Cankarjeve satirične proze skozi motivni prerez njegovega ustvarjanja (satirični vidik v zvezi s političnim, socialnim, karakternim in umetniškim problemom), temu pa sledi obsežna spremna razprava, v kateri urejevalec izbora razčleni pogloblitve probleme izbranih besedil in hkrati celot-